

HAZAI TÜKÖR

Szülőfalum népmozgalmáról

A lakosság számára 1838-ig csak következtetni lehet. Az 1576. évi adólajstromban 10 küküllőkeményfalvi, 8 fenyédi és 40 zetelaki adófizető szerepel. Következésképpen Fenyéd kisebb, Zetelaka pedig négyszer nagyobb volt szülőfalumnál.

1720—1721-ben 36 háztartás volt a faluban, ami körülbelül ugyanannyi családnak felel meg, mivel nem volt szokásban az ún. nagycsalád közös háztartása. Ha a családtagok számát átlag ötnek vesszük, a lélekszám 180 körül lehetett. Ugyanílyen számítás alapján Fenyédnek ekkor már 285, Zetelakának pedig 1145 lakosa volt. Küküllőkeményfalva lélekszámbeli lemaradásának többféle oka lehetett. A pusztító járványok nem egyformán sújtották a falvakat; az utolsó, 1661. évi tatárdúlás valószínűleg éppen falumra zúdult először, Csík felől jövet.

A lakosság száma 1838-tól így alakult:

1838 ... 414 lakos	1888 ... 550 lakos
1840 ... 387 „	1893 ... 506 „
1867 ... 634 „	1898 ... 500 „
1870 ... 670 „	1900 ... 506 „
1873 ... 642 „	1913 ... 587 „
1874 ... 642 „	1939 ... 671 „
1881 ... 546 „	1971 ... 681 „

Az 1600-as években a falu lakossága nagyobb lehetett az 1720—1721-i 180 főnél, és csak a sok dúlás, éhínség és pestisjárvány apaszthatta le ennyire. A következő 120 év alatt is csak alig kétszeresére nőtt a lélekszám, majd újabb 100 év alatt a születések aránylag magas száma ellenére mindössze 250 fővel szaporodott. A magas születési arányt bizonyítja az a tény is, hogy 1840—1867 között, alig 27 év alatt, a szaporulat 247 fő, 1867—1870 között, csak három év alatt, 36 fő. A születések számaránya a későbbi években is magas: 1896—1900 között évi 26,4, 1901—1905 között évi 24,4, 1906—1910 között évi 32,2, 1911—1915 között évi 30,8 százalék. 1920-ban 24, 1930-ban 27, 1939-ben 24 gyermek született, tehát ezekben az években 35—40 születés jutott 1000 lakosra. Hogy mégsem szaporodott a lakosság gyorsabb ütemben, sőt időnként visszaesett a lélekszám, az a nagy gyermekhalandóságnak és a járványoknak tulajdonítható. A XVIII. század közepe tájától nem pusztítottak itt nagy hadak, nem került sor tömeges elköltözésre sem. Mégis, például 1874—1881 között 4 híján 100-zal csökkent a lakosság száma!

Legközelebb Székelyudvarhelyen volt orvos; ha valaki beteg lett, még a húszas években is ritka esetben hívtak orvost, szekéren dőcögtek be hozzá, a rendelt gyógyszereket pedig pénz hiányában nagyon ritkán vették meg. Kórházba

általában csak férfiak kerültek, ők is katona korukban, egyébként féltek tőle, mint a tömlőctől. A járványos betegségek, különösen a torokgyík, a tífusz, himlő, majd az első világháború végén a spanyol nátha egész családokat hagyott gyermekek nélkül. A húszas évektől kezdve mind kevesebb járvány ütötte fel a fejét, a nép egyre felvilágosultabb lett egészségügyi téren, többet adott a tisztaságra, de a kötelező oltásokat is mind komolyabban végezték.

A családok átlagos lélekszáma 1939-ben 4,56 volt. Foglalkozásuk a földművelés, ez jelentette a fő jövedelmi forrást, és kötötte őket a faluhoz. Még a pap, kántortanító, kereskedő és molnár sem kivétel, mert földjük volt. Állandó jellegűnek mondható egyéb pénzkereseti forrással rendelkezett még 28 család (kerekas, asztalos, szabó, cipész, kovács). A két háború között alig 22 fiatal (mind fiúk) próbálkozott szakítani az ősi foglalkozással és életformával. Mesterséget tanultak falun vagy városban 18-an, közülük a faluban maradt vagy ide tért vissza, s iparát folytatta 4 személy, eltávozott és továbbra is iparos maradt 8, míg tanult iparát hazatérése után nem folytatta 6 személy; elméleti középiskolát végzett 4 fiú, közülük 1 pap, 2 tanító, 1 pedig jogász lett.

Ugyanezen két évtized során a faluba beköltözött 1 család, 5 taggal, amely a felső malmot vette meg; benősült, illetve férjhez jött 26 személy. Végleg elköltözött 6 család, összesen 23 taggal; elszármazott még nősülés, férjhezmenés útján 41 személy. A beszármazottak a közvetlenül szomszédos falvakból valók, míg az eltávozottak nagyobb távolságra mentek: Székelyudvarhelyre, Brassóba, Aradra, Bukarestbe. A térbeli mobilitás tehát nem volt nagy, ellenben passzív mérlegű: 31 személy jött, 64 pedig távozott.

Az 1940-es évvel azonban elkezdődött a nép kiáramlása a faluból, és egyre fokozódott a háború befejezése után. A történelmi események és a nyomokban bekövetkezett gazdasági-társadalmi hatóerők kedveztek az eltávozásnak. A gazdasági alapokhoz és a fokozódó igényekhez viszonyítva a falu túlnépesedett. Ahogy ez történni szokott, először a mozgékonyabb ifjak, javakorabeli férfiak mennek munkát keresni a „Bányáságra“. Néhányan ott alapítanak családot; a faluról nősült férjek pár év múlva elviszik családjukat is. Néhány fiatal, népes család mint mezőgazdasági telepes talál új otthonot távoli vidékeken. Az előbbieket azzal az elhatározással távoznak, hogy nyugdíjas korukra visszatérnek, az utóbbiak pedig véglegesen kiszakadnak a faluból. A számtalan ingyenes vagy igen olcsó tanulási lehetőség először az elméleti iskolák felé vonzza az ifjúságot, mert az iskoláztatást csak úgy tudják elképzelni, hogy utána értelmiségiekké válnak. Később egyre inkább a szakmai iskolák felé tájékozódnak, de az ipar tanulásának egyéb útjait is kihasználják. Az otthon maradtak kitartanak ősi foglalkozásuk és életmódjuk mellett, egészen a mezőgazdaság szövetkezetesítéséig.

Az utóbbi évtizedben egyre gyorsabb ütemben hagyják el a földet és helyezkednek el mint munkások az építőtelepeken és gyárakban, de túlnyomó részük nem költözik el a faluból. Alig felmérhető, és a múltban el sem képzelhető változások következtek be a falu életében. Ez a folyamat ma is tart, és végső eredménye még nem rajzolódott ki: néhány adattal érzékeltetném ezeket a változásokat.

Küküllőkeményfalva lakóinak száma 1971-ben 681 fő volt, csak 10-zel több az 1939. évinél. Harminckét év alatt tehát csak ennyi a szaporulat, jóllehet a születések száma nem csökkent lényegesen, a halálozásoké viszont éppen hogy apadt. A lakott házak száma 187, a háztartásoké pedig 207 volt. A 681 lakosból 343 férfi és 338 nő volt. A háztartások számát, jóllehet hivatalos nyilvántartásból vett adatról van szó, némi fenntartással kell fogadni, mert a lakott házak számához

képezt jelentkező 20 különbség nagyrészt abból adódik, hogy az egyedül maradt özvegyek, gyermekeiket kiházasított szülők külön családnak írták be magukat, ha gyermekeikkel együtt éltek is! Erre vall az aránylag sok, 29 egy- és 45 kéttagú család is. A többi család közül háromtagú 44, négytagú 43, öttagú 28, hattagú 14, héttagú 1 és kilenctagú 3 volt. A 681 lakosból 1950—1971 között született 260, tehát 38,20%, ami arra vall, hogy szemben egyes „előregedő” falvakkal, itt a lakosság viszonylag fiatal.

Beköltözött a faluba 1940—1971 között 15 család, 62 taggal. Benősült, illetve férjhez jött 29 személy. Ezzel szemben elköltözött 20 család 82 taggal; elszármazott nősülés és férjhezmenés útján, vagy csak egyszerűen más helységben telepedett le megközelítőleg 190, eltávozott tehát összesen 272 személy. Ha számba vesszük az elszármazottak azóta alapított családjait, kitelne belőlük még egy Keményfalva! A néhány telepes-földműves család kivételével az elköltözötteket már nem annyira a bányavidékek, mint az iparvárosok vonzották magukhoz: Vajdahunyad, Kalán, Medgyes, Brassó, Arad, Temesvár, Nagyvárad, Kolozsvár.

Az utóbbi három-négy évben lelassult az egyénekenkénti elvándorlás; a családok is már igen ritka esetben távoznak. Oka ennek a megye és a közeli város, Székelyudvarhely iparosodása. Megjött az építkezési kedv, szép új házak épülnek, a régieket modernizálják. A legtöbb öreg ház udvarán ott van már a kő- és téglarakás.

Mezőgazdasággal, illetve ezzel is foglalkozó család 1971-ben 170 volt nyilvántartva. Ezek közül 2 család magángazdálkodást folytat. A fenyédi mezőgazdasági termelészövetkezet keményfalvi brigádjában 260 munkaerő szerepel a nyilvántartásban.

A húsz éven felüli munkaképes tagok, akik ez ideig is a termelészövetkezetben dolgoztak, már ritkán fordítanak hátat a mezőgazdaságnak. Az ifjúság azonban kivétel nélkül más munkát keres; a többség otthonról ingázik munkahelyére. Számuk 1971-ben 147 volt, akik közül 137 munkás, 10 pedig értelmiségi. Munkahelyük a cérnagyár, faipari vállalat, az építőtelepek, a kisipari és fogyasztási szövetkezetek, a néptanács, továbbá a fenyédi malom, zetelaki fogyasztási szövetkezet. Heten a hulladékbegyűjtő vállalatnak dolgoznak. A 147 ingázóból 22 nő, nagyrészt leányok. Az ingázás naponta személyenként 40—60 percet vesz igénybe, beleszámítva a várakozási időt is. Autóbusz átlag óránként jár Udvarhelyre, de reggel és délután rövidebb időközönként is. A férfiak általában több időt töltenek az otthontól távol: gyakran ott felejtik magukat a kocsmában; fizetésnapokon egyenesen kötelező a nagy áldomás — tisztelet a kevés kivételnek!

A 137 munkás túlnyomó része a munkahelyen szerzett szakképesítést; az idősebbek egy része segédmunkás.

Az otthon maradt, nem mezőgazdasági dolgozók közül 1971-ben volt 1 tanító, 1 postás, 1 bába, 1 kereskedő, 1 takarítónő, 3 asztalos, 2 kőműves, 4 faesztergályos, 8 más alkalmi munkás. Jó állapotnak ma azt tartják a faluban, ha a családból egy, legfeljebb két nő a mezőgazdasági termelészövetkezetnek dolgozó tagja, a többi családtag más, fix fizetéses munkahelyre jár dolgozni, vagy magániparos. Ilyen család 1971-ben 95 volt; ezek tudtak a legnagyobb anyagi előrehaladást felmutatni.

Azt a nagy horderejű népmozgást, amely szülőfalumban máig végbement, talán legékesebben érzékeltethetem négy nagyszülőm leszármazottainak helyzetével:

I. Nagyszülők: 4 személy.

Születtek 1837- és 1849-ben, illetve 1847- és 1855-ben. 1920 előtt mind elhaltak.

Iskolai végzettségük: elemi iskola.
Foglalkozásuk: földművelés (anyai nagyszüleim kocsmát is tartottak).

Lakhelyük: a faluban; a házastársak a faluból származtak.

II. Gyermekük: 14 személy.

7 fiú és 7 leány egyformán 7 gyermek mindkét családban. Születtek mind 1900 előtt; máig mind elhaltak.

Az alapított családok száma: 10.

Idegen helységből származó házastárs: 2 (csak 1 leány és 1 fiú második házastársa, az első elhalálózása után!).

Iskolai végzettségük: elemi iskola.

Foglalkozásuk: földművelés.

Lakhelyük: a szülőfaluban.

III. Unokáik: 39 személy.

17 fiú és 22 leány. Ma életben van 10 fiú és 18 leány.

Az alapított családok száma: 30 (családalapítás előtt elhalt 8, szellemileg debilis 1).

Más helységből származó házastárs: 7 (5 fiú és 2 leány).

Más helységbe ment házastársul: 11 (3 fiú és 8 leány).

Más nemzetiségű házastársat választott: 1 leány.

A faluban maradt családok száma: 19.

Idegen országokban élő családok száma: 2.

Iskolai végzettségük: elemi iskola 28, főiskola 1.

Foglalkozásuk: földműves (mtsz-ben)	10
háztartásbeli otthon	7
gyári munkás	8
kovács (kisiparos)	1
kerekes (kisiparos)	1
faesztergályos (kisiparos)	1
altiszt	1
jogász	1

A faluból munkahelyére ingázik: 4 gyári munkás.

IV. Dédunokáik: 90 személy.

38 fiú és 52 leány (csak az élő dédunokáit)

Az alapított családok száma: 46.

Más nemzetiségű házastársat választott: 2 (1 fiú, 1 leány).

A faluban maradt családok száma: 10.

Az összes dédunokák közül a faluban lakik: 30.

Iskolai végzettség (vagy milyen iskolába jár jelenleg):

elemi	40
elméleti középiskola	15
szakmai iskola	20
főiskola	8

<i>Foglalkozásuk:</i> földműves (mtsz-ben)	3
háztartásbeli otthon	3
gyári munkás	30
traktoros	2
gépkocsivezető	4
kereskedő	1
mezőgazdasági technikus	1
ipari technikus	3
tisztviselő	4
tanító	2
tanár	5
magániparos	4

A faluból munkahelyére ingázik: 21.

A dédunokák családjában eddig született 49 gyermek.

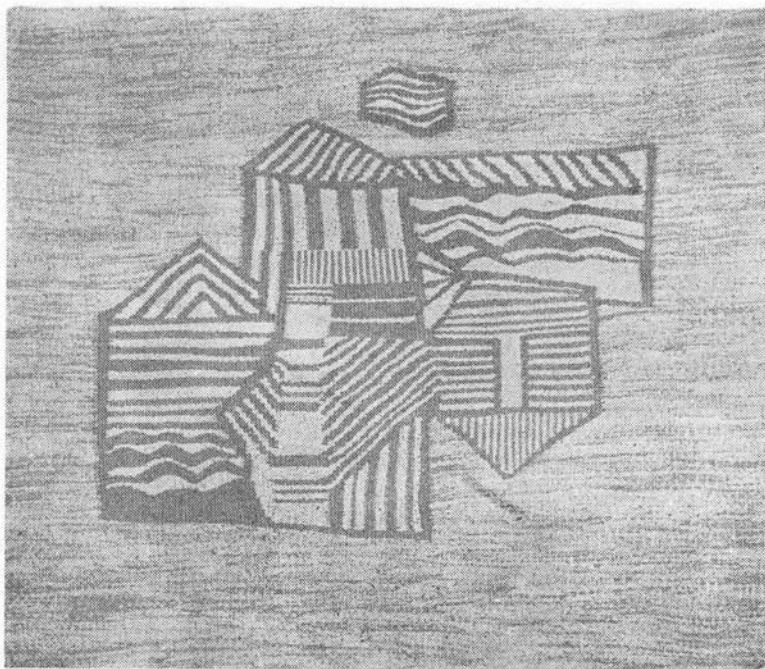
A négy nagyszülő leszármazottai közül ma élnek összesen 167-en, 76 családban. 1—1 család — összesen 11 taggal — Magyarországon, illetve Svédországban él; 29 család lakik még a szülőfaluban, a többi 45 az egész országban szétszórta: Brassóban, Zetelakán, Székelyudvarhelyen, Fenyéden, Balánbányán, Aradon, Vajdahunyadon, Kolozsvárt, Ploiești-en.

Hogy merre tájékozódott szülőfalumnak a húszas-harmincas években még kizárólag földműves lakossága, azt jól példázza az 1920-ban születettek (saját korosztályom) sorsa is.

Született 24 gyermek: 16 fiú és 8 leány. Egyéves kora előtt meghalt 4, hatéves kora előtt 3 gyermek. Az 1930/31-es iskolai évet, a IV. osztályt végeztük 17-en: 11 fiú és 6 leány. Mi, fiúk utoljára 1941-ben, a sorozáson és az azt követő bálon voltunk együtt mindnyájan. Ekkor még csak két fiú lakott más helységben; a leányok közül 4 már szolgált idegenben. A 17 személy közül még 13 volt földműves.

Családot alapított mind a 11 fiú és 6 leány. 1971-ben életben volt még 10 férfi és 6 nő, közülük Udvarhelyen lakott 4, Zetelakán 1, a Szilágyságban 1, a Zsilvölgyében 2, külföldön 2, a faluban 6. Csak elemi iskolát végzett 15, főiskolát 1. Ipart tanult mesternél 3 (asztalos), munkahelyen szakképesítést szerzett 4. Foglalkozás szerint 1971-ben szakképzett gyári munkás 6, segédmunkás 1, vállalati őr 1, postai kézbesítő 1, önálló iparos 1, jogász 1, háztartásbeli asszony 6. Földműves: senki! Némi háztáji gazdasága van 9-nek, az mtsz-be családtagnak alkalmoszerűen besegít 2. A faluból munkahelyére (Székelyudvarhelyre) ingázik 3.

Csergő Bálint

Kazinczy Magda: Falu a deltában